O‘ZBEKISTONDA ISHSIZLIK DARAJASI VA MEHNAT BOZORI TENDENSIYALARI: STATISTIK TAHLIL VA ISTIQBOLLAR

Ilmiy rahbar: Shakirova Nigora Axralovna
Tashkent State University of Economics PhD
Associate Professor, Department of Economic Statistics
E-mail: shakirova0130@gmail.com
ORCID: 0009-0006-5025-4764
Suyunova Zuhra Muzaffar qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Moliya va moliyaviy texnologiyalar” fakulteti talabasi
E-mail:zuhrasuyunova2@gmail.com

Annotatsiya

O‘zbekistonda ishsizlik dolzarb ijtimoiy-iqtisodiy muammo bo‘lib, yoshlar va norasmiy sektordagi bandlik muammolari saqlanmoqda. Ishsizlik darajasi va mehnat bozori tendensiyalarining kompleks tahlili yetarli emas. Ushbu tadqiqot O‘zbekistonda ishsizlik darajasi va mehnat bozori tendensiyalarini statistik tahlil etib, istiqbollarni aniqlashni maqsad qilgan. Tadqiqot rasmiy statistik ma’lumotlar asosida ishsizlikning joriy holati, tarkibiy xususiyatlari (yoshlar, ayollar, hududiy) va demografik omillarni tahlil qiladi. Natijalar: umumiy ishsizlik pasayish tendensiyasiga ega bo‘lsa-da, 2023-yilda yoshlar ishsizligi umumiy ko‘rsatkichdan yuqori, ayrim agrar hududlarda esa respublika o‘rtacha ko‘rsatkichidan sezilarli darajada yuqori. Xulosalar ishsizlikning murakkabligini ko‘rsatib, barqaror iqtisodiy o‘sish va ijtimoiy barqarorlik uchun maqsadli siyosatlar zarurligini ta’kidlaydi.

АННОТАЦИЯ

Безработица в Узбекистане остается актуальной социально-экономической проблемой, особенно среди молодежи и в неформальном секторе занятости.

Комплексный анализ уровня безработицы и тенденций рынка труда остается недостаточным. Данное исследование направлено на статистический анализ уровня безработицы и основных тенденций рынка труда в Узбекистане, а также на определение перспектив их развития. На основе официальных статистических данных рассматриваются текущее состояние безработицы, ее структура (молодежь, женщины, регионы) и демографические факторы. Результаты показывают, что, несмотря на общую тенденцию снижения безработицы, в 2023 году уровень безработицы среди молодежи оставался выше среднего показателя по стране, а в отдельных регионах сохранялись более высокие значения.

Сделан вывод о необходимости целенаправленной государственной политики для обеспечения устойчивого экономического роста и социальной стабильности.

Abstract

Unemployment remains a significant socio-economic issue in Uzbekistan, particularly among young people and within the informal employment sector. A comprehensive analysis of unemployment and labor market trends is still insufficient. This study aims to statistically analyze the unemployment rate and key labor market trends in Uzbekistan while identifying future prospects. Based on official statistical data, it examines the current state of unemployment, its structure (youth, women, and regional differences), and demographic factors. The findings indicate that although the overall unemployment rate has shown a declining trend, youth unemployment remained above the national average in 2023, and several regions continued to record higher unemployment levels. The study concludes that targeted government policies are necessary to ensure sustainable economic growth and social stability.

Kalit so‘zlar: ishsizlik, mehnat bozori, o‘zbekiston, statistik tahlil, yoshlar ishsizligi, demografik omillar, bandlik siyosati

Kirish

Ishsizlik O‘zbekiston uchun dolzarb ijtimoiy-iqtisodiy muammo bo‘lib, islohotlar va demografik o‘zgarishlar mehnat bozorini transformatsiya qilmoqda [1, 7]. Hukumatning bandlikni ta’minlash siyosatiga qaramay [2, 5], yoshlar va norasmiy sektorlardagi bandlik muammolari saqlanib qolmoqda [3, 13]. Biroq, ishsizlik darajasi va mehnat bozori tendensiyalarining kompleks tahlili hamda kelajak istiqbollari yetarlicha o‘rganilmagan. Ushbu tadqiqotning maqsadi O‘zbekistonda ishsizlik darajasi va mehnat bozori tendensiyalarini statistik tahlil etib, istiqbollarni aniqlashdan iborat.

TS1: O‘zbekistonda ishsizlikning joriy holati va tarkibiy xususiyatlari qanday?

TS2: Mehnat bozoridagi asosiy tendensiyalar va demografik omillar bandlikka qanday ta'sir ko‘rsatmoqda?

TS3: Hukumat siyosatining ishsizlikka qarshi kurashishdagi samaradorligi va kelajakdagi istiqbollari qanday?

Asosiy qism

O‘zbekistonda ishsizlikning joriy holati murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, so‘nggi yillarda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar fonida sezilarli o‘zgarishlarga uchramoqda. Rasmiy statistik ma’lumotlarga ko‘ra, ishsizlik darajasi pasayish tendensiyasiga ega bo‘lsa-da, uning tarkibiy

xususiyatlari chuqur tahlilni talab etadi. Xususan, yoshlar ishsizligi dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda, chunki mehnat bozoriga har yili katta miqdordagi yosh avlod kirib kelmoqda [3]. 2023- yil ma’lumotlariga ko‘ra, yoshlar orasidagi ishsizlik umumiy ko‘rsatkichdan yuqori bo‘lib, bu ularning ishga joylashishida qiyinchiliklar mavjudligini ko‘rsatadi. Ayollar ishsizligi ham alohida e’tibor talab qiladi, ayniqsa qishloq joylarda va ayrim hududlarda bu ko‘rsatkich yuqoriligicha qolmoqda [1]. Mehnat bozoridagi bu tarkibiy nomutanosibliklar, asosan, ta’lim tizimi va mehnat bozori talablari o‘rtasidagi tafovut, shuningdek, ayrim sektorlarning sust rivojlanishi bilan bog‘liqdir. Ishsizlik darajasining hududiy jihatdan tahlili shuni ko‘rsatadiki,

ayrim viloyatlarda, ayniqsa agrar hududlarda, ishsizlik darajasi respublika o‘rtacha ko‘rsatkichidan sezilarli darajada yuqori bo‘lib, bu hududiy rivojlanishdagi nomutanosibliklarni aks ettiradi [12]. Ishsizlikning joriy holati nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikka ham ta’sir ko‘rsatuvchi omil sifatida baholanadi [7].

Mehnat bozoridagi asosiy tendensiyalar va muammolar O‘zbekiston iqtisodiyotining tarkibiy o‘zgarishlari va demografik omillar bilan chambarchas bog‘liq. Aholining yosh tarkibi, ayniqsa mehnatga layoqatli aholi sonining ortib borishi, mehnat bozoriga doimiy bosim o‘tkazmoqda [7]. Har yili yuz minglab yoshlarning mehnat bozoriga kirib kelishi, ularni munosib ish o‘rinlari bilan ta’minlash zaruratini yuzaga keltiradi. Bu demografik dividenddan samarali foydalanish uchun iqtisodiyotning yuqori sur’atlarda o‘sishi va yangi ish o‘rinlari yaratilishi talab etiladi. Iqtisodiyotda tarkibiy o‘zgarishlar, xususan, qishloq xo‘jaligi sektorining ulushini kamayishi va sanoat hamda xizmat ko‘rsatish sohalarining rivojlanishi, mehnat resurslarining qayta taqsimlanishiga olib kelmoqda [1]. Biroq, bu jarayon ko‘pincha malaka va ko‘nikmalar nomutanosibligi bilan birga kechadi, ya’ni yangi ish o‘rinlari uchun talab qilinadigan malakalar mavjud ishchi kuchining malakasiga mos kelmaydi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi va texnologik innovatsiyalar mehnat bozoriga yangi talablar qo‘ymoqda, bu esa ishchi kuchining raqamli savodxonligi va moslashuvchanligini oshirishni taqozo etadi [4, 8]. Norasmiy bandlikning yuqori darajasi ham O‘zbekiston mehnat bozorining jiddiy muammolaridan biridir. Norasmiy sektorda band bo‘lganlar ijtimoiy himoya va munosib mehnat sharoitlaridan mahrum bo‘lib, bu iqtisodiy o‘sishga to‘siq bo‘ladi va davlat byudjetiga soliq tushumlarini kamaytiradi [13]. Ushbu muammolar mehnat bozorini yanada samarali va inklyuziv qilish uchun kompleks yondashuvlarni talab qiladi.

Hukumatning ishsizlikka qarshi kurashish va bandlikni ta’minlash siyosati bir qator dasturlar va tashabbuslarni o‘z ichiga oladi. Faol mehnat bozori siyosati doirasida kasbiy ta’lim va qayta tayyorlash kurslari, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash

dasturlari, shuningdek, jamoat ishlari tashkil etilmoqda [2, 6]. Yoshlar bandligini ta’minlashga qaratilgan maxsus dasturlar, jumladan,

"Yoshlar daftari" va "Ayollar daftari" orqali moddiy yordam va ishga joylashishga ko‘mak berish mexanizmlari joriy etilgan [3]. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish orqali yangi ish o‘rinlari yaratish hukumat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi [6]. Bu borada imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va soliq imtiyozlari taqdim etilmoqda. Mehnat resurslari samaradorligini oshirish va mehnat bozorini rivojlantirish uchun infratuzilmani takomillashtirishga ham e’tibor qaratilmoqda [5, 11]. Biroq, bu siyosatlarning samaradorligi bir qator omillar bilan cheklanib qolmoqda. Jumladan, ta’lim tizimi va mehnat bozori talablari o‘rtasidagi nomutanosiblik, hududiy mehnat bozorlarining o‘ziga xos xususiyatlari va norasmiy bandlikning yuqori darajasi hukumat sa’y-harakatlariga to‘siq bo‘lmoqda [12, 13]. Siyosatning samaradorligini oshirish uchun maqsadli guruhlarga yo‘naltirilgan, hududiy xususiyatlarni inobatga olgan va raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar zarur.

Mehnat bozorini rivojlantirishning kelajakdagi istiqbollari O‘zbekistonning iqtisodiy o‘sish strategiyalari va inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan sa’y-harakatlari bilan chambarchas bog‘liq. Kelgusida barqaror bandlikni ta’minlash uchun iqtisodiyotning yuqori qo‘shimcha qiymatga ega bo‘lgan, innovatsion va eksportga yo‘naltirilgan tarmoqlarini rivojlantirish ustuvor ahamiyat kasb etadi [10]. Bu, o‘z navbatida, yuqori malakali ishchi kuchiga bo‘lgan talabni oshiradi va ta’lim tizimini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirishni taqozo etadi. Kasbiy ta’lim va o‘qitish tizimini modernizatsiya qilish, ayniqsa, raqamli ko‘nikmalar va "yumshoq" ko‘nikmalarni rivojlantirishga e’tibor qaratish muhimdir [4, 7]. Ishchi kuchining mobilligini oshirish, hududlararo va tarmoqlararo migratsiyani rag‘batlantirish orqali mehnat resurslaridan samarali foydalanish mumkin. Norasmiy bandlikni qisqartirish va mehnat munosabatlarini rasmiylashtirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga

oshirish ijtimoiy himoyani kuchaytirish va davlat byudjetining barqarorligini ta’minlash uchun zarurdir [13]. Shuningdek, kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini yanada takomillashtirish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va investitsiyalarni jalb qilish orqali yangi ish o‘rinlari yaratish sur’atlarini oshirish lozim [6]. Hududiy mehnat bozorlarini rivojlantirishda mahalliy xususiyatlarni inobatga olgan holda, har bir hududning salohiyatidan kelib chiqib, maqsadli dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish muhim ahamiyatga ega [12]. Xalqaro tashkilotlar, jumladan, Jahon banki va Xalqaro mehnat tashkiloti tavsiyalarini inobatga olgan holda, O‘zbekiston mehnat bozorini yanada inklyuziv va raqobatbardosh qilish mumkin [7, 8, 9]. Bu chora-tadbirlar O‘zbekistonda barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlash va aholi farovonligini oshirish uchun muhim poydevor bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa

Tadqiqot O‘zbekistonda ishsizlikning murakkabligini, ayniqsa yoshlar va ayollar orasida yuqoriligini ko‘rsatdi. Mehnat bozoridagi tarkibiy o‘zgarishlar, demografik bosim va malaka nomutanosibligi asosiy muammolardir. Iqtisodiy o‘sishni ta’minlash, ta’lim tizimini bozor talablariga moslashtirish, hududiy bandlik dasturlarini kuchaytirish va raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish orqali barqaror bandlikka erishish mumkin. Bu ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Mustafakulov, Sh. R. (2022). O‘zbekistonda mehnat bozori rivojlanishining asosiy tendensiyalari va bandlikni ta’minlash yo'nalishlari. Iqtisodiyot va moliya, (2), 10-18. - https://iqtisodiyot.uz/sites/default/files/maqolalar/2022/2/1_Mustafakulov_Sh.R.pdf

[2] Abduraxmanova, G. K., Xudoyqulov, N. A. (2021). O‘zbekistonda ishsizlik darajasini pasaytirishning innovatsion yo‘llari. Fan va texnologiyalar taraqqiyoti,

(3), 112-119. - https://fnt.tdtu.uz/index.php/fnt/article/view/105

[3] Vahobov, A. V., Xolmatova, D. D. (2023). O‘zbekiston mehnat bozorida yoshlar bandligini ta’minlashning dolzarb masalalari. O‘zbekiston iqtisodiy axborotnomasi, (4), 45-52. - https://eaj.uz/index.php/eaj/article/view/104

[4] Begalov, B. A., G‘aniyev, Z. T. (2022). Raqamli iqtisodiyot sharoitida O‘zbekiston mehnat bozorining transformatsiyasi. Iqtisodiyot va moliya, (5), 23-30. - https://iqtisodiyot.uz/sites/default/files/maqolalar/2022/5/3_Begalov_B.A.pdf

[5] G‘ulomov, S. S., Ergashev, U. U. (2021). O‘zbekistonda mehnat resurslari samaradorligini oshirishning iqtisodiy mexanizmlari. Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Ilmiy Axborotnomasi, (6), 88-95. - https://tsue.uz/storage/web/source/1/2021/6/12.pdf

[6] Raximov, D. A., Olimjonov, M. M. (2020). O‘zbekistonda ishsizlikni kamaytirishda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning roli. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (4), 115124. - https://iqtisodiyot.uz/sites/default/files/maqolalar/2020/4/14_Raximov_D.A.pdf

[7] World Bank. (2021). Uzbekistan: Enhancing Human Capital for Inclusive Growth. World Bank Publications. - https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/36362

[8] International Labour Organization. (2020). The Future of Work in Central Asia: Trends and Challenges. ILO Publications. - https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro- geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_761329.pdf

[9] Asian Development Bank. (2023). Asian Development Outlook (ADO) 2023: Central Asia. ADB Publications. -https://www.adb.org/publications/asian-development-outlook-2023- central-asia

[10] Umarov, S., Gulyamov, D. (2021). Uzbekistan's Economic Reforms and Their

Impact on Employment. International Journal of Economic Perspectives, 15(1), 123-135. - https://www.ijep.org/index.php/ijep/article/view/151

[11] Xusanov, R. R., Ergasheva, Z. Z. (2022). O‘zbekistonda mehnat bozori infratuzilmasini takomillashtirish yo‘llari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar

[12] 145-153. - https://iqtisodiyot.uz/sites/default/files/maqolalar/2022/3/17_Xusanov_R.R.pdf

[13] G‘aniyev, N. G., Abdullayev, S. A. (2023). Hududiy mehnat bozorlarini rivojlantirishning o‘ziga xos xususiyatlari va istiqbollari (O‘zbekiston misolida). O‘zbekiston Milliy Universiteti Xabarlari, (2), 78-85. - https://nuu.uz/storage/web/source/1/2023/2/10.pdf